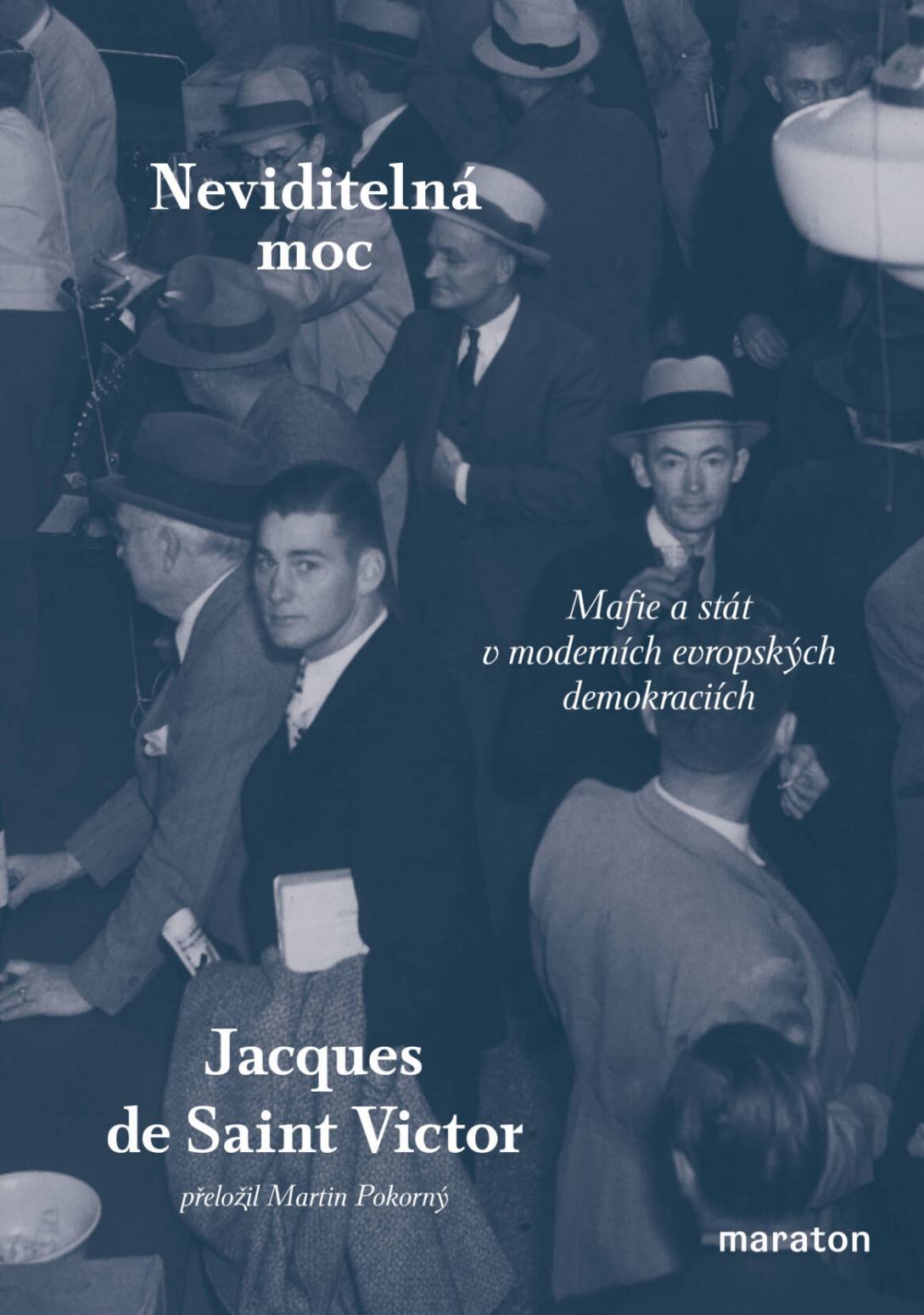

Neviditelná moc

Mafie a stát v moderních evropských demokraciích

Jacques de Saint Victor

přeložil Martin Pokorný

maraton

Neviditelná moc

Neviditelná moc

Mafie a stát v moderních evropských demokraciích

Jacques de Saint Victor

přeložil Martin Pokorný

Praha 2023
maraton

Cet ouvrage a bénéficié du soutien du Programme d'aide à la publication de l'Institut français.

Tato kniha vychází za přispění Programu na podporu publikační činnosti Francouzského institutu.

Cet ouvrage, publié dans le cadre du Programme d'aide à la publication F. X. Šalda, a bénéficié de la collaboration de l'Institut français de Prague.

Tato kniha vychází za pomoci programu na podporu publikační činnosti F. X. Šalda Francouzského institutu v Praze.

INSTITUT FRANÇAIS
Prague

Jacques de Saint Victor
Un Pouvoir invisible
Les mafias et la société démocratique
(XIXe – XXIe siècle)

Copyright © Éditions Gallimard, Paris, 2012

Czech edition © Maraton, 2023
Translation © Martin Pokorný, 2023

ISBN 978-80-88411-11-6

Pro Michelu

OBSAH

Úvod / 13

První část
ZROD MAFIÁNSKÉ MOCI
(Od počátku 19. století do druhé světové války)
1. *Ancien régime* organizovaného zločinu / 21
Podivná záležitost / 22
Latrocinium a „dvůr zázraků“ / 25
„Středověké a feudální rysy“ / 28

2. Mafie před vznikem mafie / 32
Konec feudalismu a dominový efekt zločinu / 32
První poptávka po banditech / 36
Model neapolské camorry / 42

3. Risorgimento a zrození mafie / 47
Dvojznačné jaro národů / 48
Sjednocení země pod ochranou camorry a mafie / 51
Zakořenění kultury nezákonnosti / 56

4. Rozmach sicilské mafie po italském sjednocení / 63
Conca d’Oro aneb „království mafie“ / 64
Mafie dolů a mafie polí / 70
Ztroskotání prvních maxiprocesů / 73

5. Triumf demokracie a vysoká mafie / 77
Vysoká mafie, vysoká camorra a klientelistický systém / 78
Když vysoká mafie začne zabíjet / 82
Administrativní camorra a městská korupce / 90
Zrození kalábrijské mafie / 96

6. Mafie v konfrontaci s *fasci* a fašismem / 102
Socialismus a imigrace: vznik americké Cosa nostry / 102
Mafiánská Belle Époque / 107
Ve zkoušce všeobecného volebního práva / 109
Vysoká mafie uniká fašistické represi / 114
Kalábrijská mafie ve službách fašistické vlády / 118

Druhá část
PROMARNĚNÉ ŠANCE SOCIÁLNÍHO STÁTU
(1945–1989)
7. Ve jménu antifašismu a antikomunismu… / 123
Návrat sicilských kmotrů / 123
Očištění camorry / 127
Mafie a začátek studené války / 132

8. Od klientelismu horních deseti tisíc ke klientelismu mas / 138
Mafie a masový klientelismus / 138
Mafie vstupuje do služeb křesťanských demokratů:
výměnné a rodinné hlasování / 143
Podivné vydrancování Palerma / 146
Protichůdné zákonitosti sociálního státu: Neapol a Marseille / 150

9. Od francouzské spojky k pizza-spojce / 159
Od cigaret k farmaceutickým výrobkům / 160
Sláva a pád francouzské spojky / 168
Vzestup sicilských drogových kmotrů / 173

10. Bankéři Boha a první ráj zločinu / 176
Od nacistické po vatikánskou banku / 178
Sindona a Calvi: dva škorpioni v jedné lahvi / 183
Krachy Božích bankéřů / 188

11. Mafie a úpadek sociálního státu / 191
„Stát je jenom fasáda!“ – jednací výbory / 192
Mafiánská moc a zednářské tajemství: kalábrijský model / 196

Mafie a strategie napětí / 200
Od Morovy po Cirillovu aféru / 204

12. Bláznivá kokainová léta / 211
Rozvoj drogových kartelů / 211
Od druhé mafiánské války po palermský maxiproces / 216
Kokain: od Cosa nostry po kalábrijskou mafii / 227

Třetí část
BLAŽENÁ GLOBALIZACE ANEB TRIUMF KOŘISTNICKÉHO SMÝŠLENÍ
13. Rozvoj rudé mafie / 235
Sovětská mafie? / 236
Mafie v Jelcinově stínu / 239
Privatizace, drancování a praní špinavých peněz / 244
Špinavé pakty, červená střecha, zkorumpované aparáty / 247

14. Rozkvět mafiánské buržoazie v Evropě / 253
Klasičtí referenti a moderní koníčci / 254
Neobčanská společnost: skandál s odpady a další vybočení / 260
Jak se výživa a zdravotnictví staly dárkem bossů / 265
Podrobení podnikatelé a podnikatelé-komplici / 270

15. Celosvětová chobotnice, nebo sociální nádor? / 277
Mafiánská živná půda a mafiogenní zóny / 278
Logika mafie po francouzsku / 285
Společnost spektáklu, trojský kůň mafiánského viru / 290

16. Asociace kořistníků / 295
Síť ilegálního finančnictví / 295
Kořistnický kapitalismus a mafiánská logika / 299
Poslední kruh pekla / 307

Poděkování / 312
Poznámky / 315
Jmenný rejstřík / 351

Úvod

Komentátoři politického dění byli dlouhá staletí přesvědčeni, že výkon moci v sobě nutně zahrnuje skrytý rozměr „státních tajemství“, *arcana imperii*, vyhrazených panovnickému rozumu a pro poddané nedostupných. Utajené „neviditelno“ je součástí samotné podstaty moci. S nástupem demokracie pak byl deklarován triumf „viditelné moci“, politické transparence, avšak tyto ušlechtilé principy jsou – přinejmenším zčásti – nadále utopií: v jádru našich společností přetrvávají temné mocnosti a nepřiznatelné zájmové skupiny, které jednají v zákulisí a snaží se demokratická pravidla ohnout ve svůj prospěch.[1] Určité zločinecké organizace v tomto mlhavém útvaru zaujímají zvláštní a mnohdy přehlížené místo. Bylo ve zvyku považovat je za uzavřená sdružení, která působí na okraji společnosti, bez vědomí etablované moci a institucím navzdory, vidět v nich temný protipól společnosti, stojící zcela mimo sféru zákona. Postupně se ale ukázalo, že tato představa dvou oddělených a navzájem neprostupných polí, práva a zločinu, je iluzí, a dnes se od ní povětšinou upustilo. Odborné výzkumy, skandální odhalení a vyšetřování zločinů odkryly hojnost pokoutních známostí, jež oba světy propojují.

Záměrem této knihy není předložit vyčerpávající soupis všech zločinných spolčení, jejichž počet v posledních staletích – zvláště s rozmachem globalizace – strmě narůstal.[2] Předmětem zkoumání pro nás budou mafie a jejich evropské větve. Vedle své nesmírné rozmanitosti totiž tato „aristokracie zločinu“ nabízí také nejbohatší oblast pozorování pro identifikaci, analýzu a vyhodnocení dosahu „špinavých dohod“, které našim očím zůstávaly tak dlouho skryty. Je nutno pochopit, že problém mafie již dnes není možné omezovat na pole historie zločinu. V některých zemích se mafie stala „podstatnou částí dějin moci“.[3]

Chci tedy podat politické dějiny mafie v Evropě.

Jak si lze snadno představit, takový projekt je plný nástrah. Jakmile se – především ve Francii – zmíníme o „neviditelné moci“, obestře nás fatální a mnohoznačný stín „teorie spiknutí“. Konspirační pomatenost

představuje jednu z patologií současného světa, nové technologie ji stavějí snadno na dosah všem zasvěceným a pozorovatel se jich musí vskutku bedlivě vyvarovat. Avšak za tento imperativ střízlivosti a obezřetnosti se někdy platí: obavy z toho, abychom nepodlehli chimérám komplotu a svůdnosti pouhých zvěstí, někdy ve výsledku brání porozumění fenoménu mafie v jeho čistě politické dimenzi. V tom tkví nepochybně důvod, proč francouzský odborný výzkum toto téma opomíjel a přenechal jej investigativním novinářům. V Itálii ani v USA tomu tak není, ovšem v těchto zemích představuje mafie takříkajíc známou firmu – a i tam je veřejnost méně vnímavá k prozaické realitě fenoménu a zaměřuje pozornost k jeho románovému či až mytickému rozměru, poutavě oživovanému literaturou a kinematografií.

Nicméně i poté, co jsme jednou rozhodnuti učinit zmíněný jev předmětem zkoumání, narazíme na řadu překážek. Psát dějiny mafie nutně vyžaduje kompetenci v mnoha oborech: téma se dotýká politických dějin i práva, ekonomie, finančních a účetních technik, sociologie tajných společností, antropologie zločinu… Autor, který se podobného podniku odváží, je nucen současně zkoumat všechny tyto oblasti a snažit se načrtnout alespoň trochu pravdivý obraz mimořádně složité skutečnosti. Je navíc vydán napospas fragmentárnosti či přímo nedostupnosti některých zdrojů, a musí se proto spokojit s neúplnými soudními, parlamentními či policejními dokumenty, v nichž je nutno k subjektivním svědectvím protagonistů přistupovat obezřetně. Stejně tak musí nedůvěřovat všemu, co zdánlivě říkají archivy – a ještě více tomu, co neříkají.

Kromě toho se ve světě mafie pohybují i neviditelní aktéři (vražední bossové, pochybní finančníci, komplici z řad politiků, občané mimo jakékoli podezření, neviditelní rádcové, anonymní zabijáci), kteří jsou veřejnosti většinou neznámí, a prvořadou roli někdy hrají druhořadé postavy, což je další obtíž pro každého, kdo se na toto stínové divadlo, ovládané tajnostmi a zastíráním, snaží posvítit. Chápeme, proč badatelé holdující pozitivistickému přístupu ke společnostem projevují vůči výzkumu pochybných aktivit, neumožňujících statistické zpracování, instinktivní zdrženlivost: přesná váha organizovaného zločinu představuje „černou cifru“, jež se zcela vymyká přesným metodám a zavdává často podnět ke zcela pošetilým odhadům – čímž se také vysvětluje,

proč se ve svém výkladu nebudu ohánět čísly. Zříct se však analýzy mafiánských společností pod záminkou toho, že máme k dispozici jen nespolehlivá a nejistá data, znamená setrvat v neznalosti ohledně zásadního fenoménu dneška.[4] Poslední, málokdy zmiňovaná obtíž spočívá v tom, že schází jakákoli obecně sdílená představa o zločinnosti jako takové – o její definici, jejích atributech, jejím významu – a neznáme ani rozsah zóny, kterou pokrývá. V závislosti na prostředí se závažnost toho či onoho zločinu posuzuje velice odlišně: na daňový únik nebo krádež v dílně pohlížejí dělník a generální ředitel odlišně a ani badatelé se někdy neshodnou na závažnosti a zajímavosti skutků, jimiž se zabývají.

Připadá mi, že jediným rozumným postupem, jak v rámci těchto nezdolatelných omezení dospět k výsledku, je probádat materiál tak, jak jej máme k dispozici, utřídit jej, filtrovat, uspořádat a poté s náležitou obezřetností nabídnout pro skutečnosti, které vyjdou najevo, smysluplný výklad. Mnozí (zvláště italští) vyšetřovatelé a soudci za poslední půlstoletí díky této obezřetné metodice a mnohdy za cenu ohrožení vlastního života citelně rozšířili naše poznatky o mafiích. Kniha, kterou vám zde předkládám, za mnohé vděčí nesčetným archivním dokumentům, jež objevili, a objasněním, která k nim podali. V této nesmírně bohaté literatuře však většina autorů klade zvláštní důraz na jedno období, jeden region, a především jeden zvláštní přístup: kriminologický, ekonomický, antropologický. Mým cílem je naopak vysledovat *politické dějiny* mafií v Evropě a využít přitom rozmanité poznatky, jež jsou k tomuto dalekosáhlému tématu dostupné. Jde o téma vskutku příliš rozsáhlé na to, aby je bylo možné rozumně zpracovat v planetárním měřítku (fenomén mafií existuje i v USA, Japonsku a Číně). Rozhodnutí omezit se na Evropu se mi zdá racionální vzhledem k tomu, že se na tomto kontinentu zrodily tři nejdůležitější mafiánské organizace: mafie sicilská, neapolská a kalábrijská. Je potřeba pochopit, jak mohla maličká zločinecká struktura, zrozená na sklonku Neapolského království, projít natolik podivuhodným rozkvětem, že se stala „vzorem“ a našla následovníky.

Vyjdu tedy od zločineckého *ancien régime* ve snaze zachytit vznik nových podob organizovaného zločinu v sicilské a neapolské kolébce.

Právě v těchto středomořských oblastech s sebou brutální přechod od „feudalismu“ ke kapitalismu přinese vznik premafiánských „sekt“. Pod záštitou „minimálního státu“, který takříkajíc hledí jinam, si „podnikatelé s násilím“ přisvojí kontrolu nad společností a územím a pak postupně nahradí rodící se liberální moc i ve správě veřejného pořádku. Jistě, rozmach zločinu má v různých regionech rozličné podoby, avšak ve všech se shodně vyskytují „špinavé dohody“, uzavřené skrytě mezi společenskými elitami a kriminálním podsvětím. Tento systém měl přetrvat až do nástupu demokracie koncem 19. století. Nejpřekvapivější je, že mafiánské společnosti nezkrotí ani režim opřený o všeobecné volební právo, právě naopak: s přispěním demokracie se před nimi rozprostřou doposud nevídané obzory a díky napětím vzešlým ze „společenské otázky“ získají nové příležitosti. „První globalizace“ v letech 1870–1914 mafii umožní zapustit trvalé kořeny v Americe. A pokud by si někdo myslel, že tam, kde ztroskotala demokracie, uspěje fašismus, na následujících stránkách uvidíme, že opak je pravdou.

Nedomnívám se ovšem, že by fenomén mafií měl shodnou podstatu s demokracií nebo kapitalismem; bohužel se ale ukazuje, že mafie umějí z neřešitelných rozporů obou systémů – zvlášť v období krize – skvěle těžit. Období studené války, jež se kryje s érou příslibů sociálního státu, je dokladem toho, jak složité metody a jakou hojnost prostředků mafiánské sítě nasadí, aby na liberální ekonomice mohly soustavně parazitovat. K tomu připočtěme, že jim boj proti komunismu dodal politickou užitečnost a zajistil jim nepřiznatelné formy ochrany. S pádem Berlínské zdi a nástupem globalizace si mafiánský model dobude nová území a politický příběh mafie vzdor všemu očekávání získá nevídaně vysoké obrátky. V Evropě, a zvláště v bývalém sovětském bloku, se začnou množit zločinné sítě nového typu. Stejně jako u společnosti zrozené na počátku 19. století se i zde pokusím předvést bájné zisky, jichž mafie dokázaly nabýt ze šancí skýtaných náhlou a nemilosrdnou ekonomickou liberalizací.

Mafie se rozvíjela v příšeří demokracie a kapitalismu a nikdy na sebe nevzala podobu globální chobotnice, jaká jí bývá přisuzována. Nedrží se žádného uceleného plánu ani vyhraněného politického záměru, neusiluje o podrytí stávajících institucí a nechce demokracii nahradit.

Obvyklými korupčními prostředky a stále důmyslnějšími metodami, které jí nabízejí nové technologie, se především snaží nastolit vlastní zákon a prosadit své kořistnické smýšlení, tak aby se mohla pořád a se stále nižšími náklady obohacovat. Zároveň je ale spolehlivě doloženo, že její neustálé rozpínání narušuje demokracii, svět obchodu i směnný systém – dokonce do té míry, že dnes existují mafiánské praktiky nezávislé na mafiánských strukturách a začínají zamořovat i Francii a další země, o nichž jsme se doposud domnívali, že jsou těchto jevů ušetřeny.

Tato neviditelná moc tedy představuje nejen badatelské téma, ale i aktuální politickou výzvu, a porozumění jednomu a druhému je navzájem propojeno.